

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาและทำความเข้าใจแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

2.1 การศึกษาจินตภาพและองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง

Kevin Lynch (1960) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับจินตภาพของเมืองและองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง (The City Image and Its Elements) ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะทางกายภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงผู้คนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองนั้น ๆ โดย Lynch พบว่ามีองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการด้วยกันที่ผู้คนมักใช้ในการสร้างจินตภาพขึ้นในใจระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเมือง อันได้แก่¹

1). ทางสัญจร (Paths) หมายถึง เส้นทางสัญจรหลักและรอง ที่ผู้คนใช้สัญจรไปมา โดยเมืองแต่ละเมืองจะมีโครงข่ายถนนทั้งถนนสายหลักและถนนสายรอง (Local Street) ซึ่งเส้นทางสัญจรจะมีส่วนสำคัญมากในการสร้างจินตภาพของเมือง เนื่องจากในขณะที่เราสัญจรผ่านในส่วนต่าง ๆ ของเมืองจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเมืองกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ถนนตัดผ่าน

2). ย่าน (Districts) เมืองแต่ละเมืองย่อมประกอบไปด้วยละแวกบ้านหรือย่านต่าง ๆ รวมเข้าด้วยกัน เช่น ย่านศูนย์กลางเมือง ย่านชานเมือง ย่านพักอาศัย ย่านชุมทางรถไฟ ย่านอุตสาหกรรม เป็นต้น โดยลักษณะทางกายภาพ รูปทรงของอาคาร รูปแบบการสัญจร และกิจกรรมหลักของพื้นที่ ตลอดจนลักษณะทางสังคม สามารถบ่งบอกได้ถึงความเป็นย่านของเมืองได้

3). ขอบ/เขต (Edges) เป็นแนวหรือเส้นกำหนดขอบเขตของย่าน โดยย่านบางแห่งจะไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนแน่นอน เนื่องจากการขยายตัวของย่านบางย่านออกจากศูนย์กลางไปที่ละน้อยจนผสมผสานเข้ากับย่านอื่นทำให้ไม่สามารถแบ่งขอบเขตของย่านได้ชัดเจน

4). จุดสังเกต/จุดหมายตา (Landmarks) เป็นจุดสังเกตที่มีลักษณะเด่นภายในเมือง ที่ปรากฏแก่สายตาโดยทั่วไป ซึ่งจุดสังเกตสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ

¹ Kevin Lynch, The Image of the city (U.S.A.: The M.I.T Press, 1960), pp.47-48.

(1).จุดสังเกตระยะไกล (Distance Landmarks) เป็นจุดสังเกตที่สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล มักมีขนาดใหญ่หรือสูงเด่นเป็นพิเศษ จะใช้เป็นจุดอ้างอิงสำหรับผู้ที่ไม่ได้อยู่ประจำถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจุดหมายตาระยะไกล ได้แก่ เจดีย์ ภูเขา ตึกระฟ้า เป็นต้น

(2).จุดหมายตาระยะใกล้ (Local Landmarks) เป็นจุดสังเกตที่มีขนาดเล็กและสามารถมองเห็นได้ในระยะใกล้ ๆ เท่านั้น ส่วนใหญ่จะใช้เป็นจุดสังเกตสำหรับผู้คนในเมืองนั้น ๆ เช่น น้ำพุ อนุสาวรีย์ เป็นต้น

โดยจุดหมายตาที่ดีควรเป็นจุดที่มองเห็นได้ชัดเจน ขณะเดียวกันก็ควรจะต้องมีความสอดคล้องกลมกลืนไปกับองค์ประกอบอื่น ๆ ของเมือง²

5).จุดรวม/ศูนย์รวม (Nodes) มีลักษณะเป็นจุดสังเกตประเภทหนึ่ง แต่ต่างกันไปเป็นจุดรวมของกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเป็นบริเวณที่มีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา มีความชัดเจนในการเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมในเมือง และบางครั้งจุดสังเกตและจุดศูนย์รวมก็อยู่ในสถานที่เดียวกัน เช่น บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบพื้นฐานทั้ง 5 ที่ประกอบกันเข้าเป็นโครงสร้างของเมืองแล้ว ยังมีปัจจัยและองค์ประกอบย่อยอื่น ๆ อีกหลายประการซึ่งส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะตัวของเมืองแต่ละเมืองออกไป ซึ่งปัจจัยหรือองค์ประกอบดังกล่าวได้แก่ รูปทรงของที่ดินหรือสภาพภูมิประเทศ (Landform) พืชพันธุ์ธรรมชาติ (Natural Verdure) ภูมิอากาศ (Climate)³ นอกจากนั้นยังรวมถึงรูปร่าง ขนาดและความหนาแน่นของเมือง (Shape, Size and Density) ลักษณะเนื้อเมือง (Texture) พื้นที่เว้นว่างในเมืองและพื้นที่เปิดโล่ง (Urban Spaces and Open Spaces) มุมมองและเส้นขอบฟ้า (Visual and Skyline)⁴ ของเมือง

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง

ปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เน้นเฉพาะการสงวนรักษาโบราณสถานและอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์มาเป็นการอนุรักษ์ที่ครอบคลุมถึงที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของการตั้งถิ่นฐาน และองค์ประกอบต่าง ๆ ของเมืองและชุมชน ที่สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อ ความคิดสร้างสรรค์และวิถีชีวิตของผู้คนในอดีต รวมทั้งการให้ความสำคัญของความต่อเนื่องของพัฒนาการในแต่ละยุคสมัย และการเคารพในสิทธิของประชาชนที่อาศัยอยู่

² วรณศิลป์ พีระพันธุ์, องค์ประกอบเมือง, 2538, หน้า 4. (อัคราเน)

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

⁴ Paul D. Spreiregen, *Urban Design: The Architecture of Towns and Cities* (New York: McGraw Hill, 1965), pp.51 – 64.

ในพื้นที่หรือชุมชนโบราณเหล่านี้ ซึ่งการอนุรักษ์นั้นไม่เพียงแต่จะเป็นการเก็บอาคารเพื่อ “รักษา” เท่านั้น หากหมายรวมถึงการถนอมดูแลรักษาทุกสิ่งจากตัวอาคารถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และบรรยากาศในจินตภาพอันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยเชื่อว่าเมืองไม่ใช่เป็นเพียงผลงาน ในพิพิธภัณฑ์ หากแต่เป็นศูนย์กลางของความมีชีวิตที่ดำเนินต่อไป⁵

โดย John Ruskin (2002) ได้เสนอแนวความคิดว่าเหตุผลที่ต้องมีการอนุรักษ์หรือสงวนรักษาโบราณสถานนั้นมีเหตุผลหลักอยู่ 4 ประการคือ⁶

1).คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่ง John Ruskin มีความเชื่อว่าโบราณสถานเป็นสถาปัตยกรรมอันหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นมาของชนชาติ ในช่วงของความล่มสลาย ความรุ่งเรือง ตลอดจนสามารถถ่ายทอดความคิด วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนในอดีตได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ Henry Sanoff ที่ว่าโบราณสถานเปรียบเสมือนเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชิ้นหนึ่งที่มีคุณค่าทางวิชาการไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร⁷

2).ในด้านของมิติของเวลา ความมีอายุเก่าแก่ นั้น John Ruskin เห็นว่ามาตรวัดคุณค่าที่สำคัญไม่ใช่อยู่ที่คุณภาพ หรือราคาของวัสดุที่ใช้ การสักการชน ทрудโทรม ผุผังหรือสูญหาย ซึ่งถือเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสภาพอายุขัยอันแท้จริงที่ต้องยอมรับ

3).ในด้านของความเป็นจริง ซึ่ง John Ruskin ได้แบ่งออกเป็น 2 ประการคือ ความเป็นจริงที่แสดงออกมาในลักษณะที่สามารถมองเห็น เช่น ปูนปั้น ลวดลายประดับประดา และความเป็นจริงที่แสดงออกมาในลักษณะของฝีมือ เช่น ความรู้ความชำนาญ เทคนิควิธีการของผู้ก่อสร้าง ในยุคนั้น ๆ ซึ่งความแท้จริงของสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถที่จะลอกเลียนแบบของเดิมได้หรือเดินย้อนกลับไปได้

4).ในด้านของจิตวิญญาณ John Ruskin มองว่าโบราณสถานเป็นสิ่งมีชีวิต มีการดับสูญเหมือนมนุษย์ เมื่อผ่านพ้นยุคสมัยไปแล้วโบราณสถานเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ไม่ควรแตะต้อง โดยฝีมือและสายตาของช่างไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้

นอกจากนั้นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมยังจัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และความเจริญรุ่งเรืองในยุคสมัยต่าง ๆ ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่ด้วยต้องเผชิญกับมลภาวะแวดล้อม ตลอดจนความกดดันทางทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผล

⁵ Colin Buchanan and Partners, "Bath: A study in Conservation," in Report to the Minister of Housing and Local Government and Bath City Council (London: HMSO, 1972), p 127.

⁶ Jukka Jokilehto, A History of architectural Conservation (Oxford: Butterworth/Heinemann, 2002), pp.174 – 181.

⁷ Henry Sanoff, Designing with Community Participation (New York: McGraw Hill, 1978), p.44.

กระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้มรดกทางวัฒนธรรมถูกทำลายไปที่ละเล็กละน้อยอย่างน่าเสียดาย⁸

2.2.1 สิ่งที่ต้องค่าแก่การอนุรักษ์

ในการศึกษาเมืองแต่ละเมืองนั้นนอกจากจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับจินตภาพและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองแล้ว เราจะต้องคำนึงถึงสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอันดับแรกของการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์เมือง เพื่อเป็นการกำหนดเป้าหมายและขอบเขตของสิ่งที่พึงอนุรักษ์ของเมืองเอาไว้

1). ลักษณะเฉพาะของเมือง โดยเนื้อแท้ของการอนุรักษ์นั้น สิ่งสำคัญอันดับแรกที่จะต้องอนุรักษ์ไว้ก็คือ ลักษณะเฉพาะของเมือง (Character of town) ซึ่งในที่นี้หมายถึงเอกลักษณ์เฉพาะ (identity) ของเมืองอันเกิดจากภาพรวม (Image) ที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบลักษณะทางกายภาพ ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในเมือง การใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของเมือง การแบ่งที่ดินเป็นส่วนต่างๆ ด้วยถนน หรือลานโล่ง รูปแบบทางเรขาคณิตของกลุ่มอาคารที่อยู่รวมกัน ลักษณะความสูงของอาคาร รวมทั้งความสูงในด้านภูมิประเทศ ซึ่งขนาดของชุมชนและจำนวนประชากรถือเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งของเอกลักษณ์ชุมชนเมืองด้วย⁹ นอกจากนี้ยังรวมถึงรูปแบบเฉพาะของเมืองหรือลักษณะทางผังเมือง โครงข่ายถนน รวมทั้งบรรยากาศแบบใดแบบหนึ่งของชุมชน ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมของเมือง¹⁰ โดยในการพิจารณาเอกลักษณ์ของเมืองจะอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างมาประกอบกันที่ทำให้เมืองนั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากเมืองอื่น ๆ

2). สถาปัตยกรรม เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ง่ายและสร้างความประทับใจเป็นอันดับแรกก่อนที่จะให้ความสนใจพื้นที่โดยรอบ ซึ่งได้แก่ อาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ นับตั้งแต่ อนุสาวรีย์ สะพาน ประสาท พระราชวัง โบสถ์ วิหาร วัด หรือ ศาสนสถานอื่น ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้หากปล่อยให้สภาพแวดล้อมที่ไม่ดีจะทำให้สถาปัตยกรรมมองดูด้อยค่าไปได้¹¹ ซึ่งงานทางด้านสถาปัตยกรรมถือว่าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเอกลักษณ์ของเมือง โดยอาจจะใช้เป็นตัวแทนของเมืองหรือชุมชนทั้งหมดได้ รวมทั้งสามารถใช้เป็นตัวแทนของงานสถาปัตยกรรมในยุคสมัยต่างๆ ที่สามารถบอกเล่าถึงเหตุการณ์และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรม ประเพณี

⁸ สุวิญญ์ รัศมิภุติ, "การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ: ปัญหาและแนวทางแก้ไข," ใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2535), หน้า 215.

⁹ Roy Worskett, The Character of town: An Approach to conservation (London: The Architectural Press, 1969), pp.9 – 41. และ Nahourm Cohen, Urban Conservation (Cambridge, Ma.: The MIT Press, 1998), pp.57 - 59.

¹⁰ Alan Dobby, Conservation and planning (London: Hutchinson, 1978), p.32.

¹¹ Ibid., pp.32 – 33.

ของชุมชนได้ โดยในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมให้เกิดคุณค่าในระดับเมืองนั้นจะต้องพิจารณาองค์ประกอบเมืองและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม¹² ซึ่งถือว่ามีค่าอย่างยิ่งในฐานะเป็นสิ่งส่งเสริมและรักษาคุณค่า ตลอดจนคุณภาพของศิลปกรรมให้ดำรงอยู่และมีความหมายยิ่งขึ้นในทางกลับกันหากสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับศิลปกรรมถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อให้คุณภาพและคุณค่าของศิลปกรรมต้องด้อยลงจนหมดความหมายในที่สุด¹³

นอกจากนั้น ในการกำหนดขอบเขตของการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น โดย Worskett (1969) กล่าวว่า การอนุรักษ์เราไม่สามารถจะอนุรักษ์หรือรักษาทุกสิ่งทุกอย่างเอาไว้ได้ทั้งหมดเพราะแต่ละเมืองจะมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง เป็นต้น¹⁴ โดยเฉพาะในด้านของการบริหารจัดการพื้นที่ที่จะต้องมีการประกาศเขตควบคุม เพื่อให้สามารถทำการอนุรักษ์พื้นที่ต่าง ๆ ได้ ซึ่งในการกำหนดขอบเขตการอนุรักษ์นั้น Catanese (1979) ได้ให้แนวทางในการเลือกขนาดหรือขอบเขตของการอนุรักษ์ให้เหมาะสมกับชุมชน ตลอดจนเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการพัฒนาเมืองในด้านต่าง ๆ โดยแบ่งกลุ่มขนาดของการอนุรักษ์ไว้ 7 กลุ่มด้วยกันคือ¹⁵

1). Fragment เป็นการอนุรักษ์ชิ้นส่วนใดชิ้นส่วนหนึ่งที่เคยเป็นส่วนหนึ่ง ส่วนใดของสถาปัตยกรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ในขณะที่องค์ประกอบส่วนใหญ่ได้เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา หรือถูกทำลายเหลือเพียงชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมหรือประติมากรรมบางส่วน เช่น ชิ้นส่วนของอาคารโบราณสถาน ประกอบไปด้วย ด้านหน้าอาคาร ประตูเมือง กำแพงเมือง เป็นต้น

2). Building เป็นการอนุรักษ์อาคารทั้งหลัง เช่น บ้าน โบสถ์ วัด โรงละคร เป็นต้น

3). Street Scope เป็นการเก็บรักษาถนนทั้งสาย เพื่อรักษาทางเดินเท้าของเมือง แต่การใช้ประโยชน์ภายในอาคารอาจจะมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อรักษาภูมิทัศน์ของถนนทั้งสายให้มีความต่อเนื่องกันของรูปแบบอาคารที่อาจจะร่วมสมัยเดียวกัน ใช้วัสดุคล้ายกัน มีรูปแบบอาคารเหมือนกัน เป็นต้น การเก็บรักษา street scope จะประกอบด้วยการรักษาภูมิทัศน์บริเวณถนนและอาคารบริเวณด้านหน้าของถนน

4). Neighborhoods เป็นการอนุรักษ์ชุมชนที่ยังคงมีกิจกรรม วิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ร่วมกับชุมชนนั้นมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

¹² สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบ ๆ ตัวศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม

¹³ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคุ้มครองมรดกไทย, 2541), หน้า 10.

¹⁴ Roy Worskett, The Character of town: An Approach to conservation, p.42.

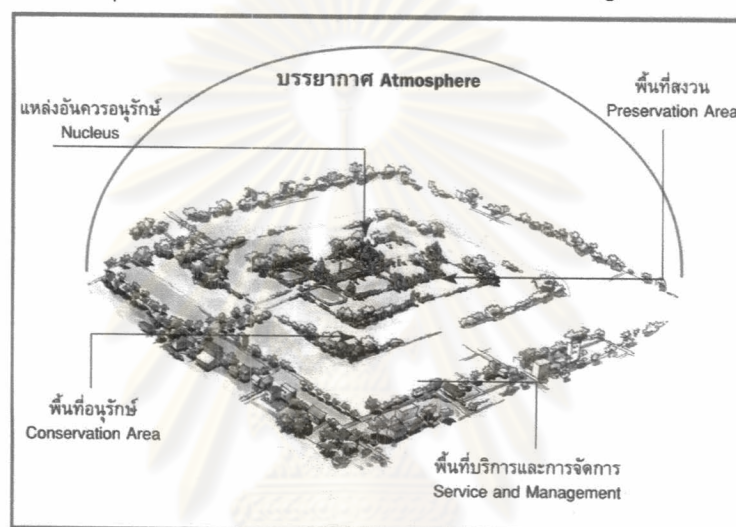
¹⁵ Antony J. Catanese and James C. Snyder, Introduction to urban planning (New York: McGraw-Hill, 1979), pp. 304 – 309.

5).District เป็นการรักษาย่านที่มีเอกลักษณ์หรือกิจกรรมที่แตกต่างจากย่านอื่น ๆ ของเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

6).Skyline เป็นการรักษาเส้นขอบฟ้าของเมือง ในกรณีที่ไม่สามารถรักษาย่านทั้งย่านได้ เหลือเพียงอาคารเดี่ยวโดด ๆ จึงต้องรักษาแนวเส้นขอบฟ้าเดิมไว้โดยรอบ ไม่ให้เกิดอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นขึ้นมาบดบังอาคารเดิมทำให้เสียแนวเส้นของฟ้าของอาคารนั้น ๆ

7).Village/Town เป็นการรักษาเมืองทั้งเมืองเอาไว้ เช่น อยุรยา สุโขทัย เป็นต้น

ขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม(Cultural Heritage Conservation)

ที่มา : นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, สำนักงาน. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5.กรุงเทพมหานคร: บริษัทคุ้มครองมรดกไทย, 2541, หน้า 18.

แนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม(Cultural Heritage Conservation) คือ การควบคุมสภาพแวดล้อมที่อยู่ในเขตศิลปกรรมอย่างเหมาะสม มีระดับความเข้มงวดในการควบคุมโดยแบ่งออกเป็น¹⁶

- 1).บรรยากาศ (Atmosphere) หมายถึง ตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีความสอดคล้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน
- 2).แหล่งอันควรรักษา (Nucleus) หมายถึง ตัวศิลปกรรมซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องอนุรักษ์
- 3).พื้นที่สงวน (Preservation Area) หมายถึง พื้นที่ที่มีคุณค่าทางวิชาการ และมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบทำให้ถูกทำลายได้ง่าย ในพื้นที่นี้ห้ามการกระทำใด ๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพดั้งเดิมของศิลปกรรมโดยเด็ดขาด

¹⁶ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, หน้า 18.

4).พื้นที่อนุรักษ์ (Conservation Area) หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียง หรือบริเวณโดยรอบตัวศิลปกรรม ซึ่งเมื่อพื้นที่นี้ถูกทำลายย่อมมีผลกระทบต่อคงอยู่ของตัวศิลปกรรมด้วย ในบริเวณนี้ ยอมให้ทำกิจกรรมได้บางประการ ที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่นี้มากนัก

5).พื้นที่บริการและการจัดการหรือพัฒนา (Service and Management Area) หมายถึง พื้นที่ข้างเคียงหรือโดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวศิลปกรรมน้อยมาก จึงยินยอมให้มีการพัฒนาได้ แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานรับผิดชอบว่า กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นจะไม่ส่งผลกระทบต่อเกิดการทำลายคุณค่าของศิลปกรรม

2.2.2 การพิจารณาคุณค่าโบราณสถาน

การอนุรักษ์กลุ่มโบราณสถานหรือโบราณสถานแห่งใดแห่งหนึ่งก็ตาม จะต้องมีการประเมินคุณค่าของโบราณสถานในด้านต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนหนึ่งของการจัดทำโครงการอนุรักษ์ที่มีความสำคัญโดยการประเมินคุณค่านั้นจะเป็นการพิจารณาสิ่งทีควรค่าแก่อนุรักษ์และสิ่งที่ยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ให้เกิดความสมดุลกันระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา¹⁷ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกโบราณสถานเพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งจะสามารถลำดับความสำคัญของคุณค่าต่าง ๆ ซึ่งโบราณสถานแห่งหนึ่งอาจมีหลายคุณค่ารวมกันอยู่หรือมีเพียงคุณค่าเดียว โดยคุณค่าที่คัดเลือกนั้นจะใช้เป็นแนวทางในการเลือกทฤษฎี แนวความคิดและการขึ้นทะเบียนในการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับโบราณสถานเหล่านั้น ซึ่งการประเมินคุณค่าโบราณสถานนี้จะมีกฎเกณฑ์และวิธีการพิจารณาที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ซึ่งเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของกลุ่มโบราณสถานในประเทศไทยนั้นยังไม่มีชัดเจนจากหน่วยงานที่ทำความรับผิดชอบ จึงทำให้ยากต่อการประเมินคุณค่าของโบราณสถานที่มีความสำคัญภายในประเทศ ดังนั้นในการศึกษานี้ จึงได้ทำการรวบรวมหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคุณค่าโบราณสถานในประเทศต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสรุปกฎเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าของโบราณสถานในเชียงใหม่ต่อไป

John Ruskin และ William Morris¹⁸ เป็นนักวิพากษ์วิจารณ์ การอนุรักษ์โบราณสถานชาวอังกฤษในศตวรรษที่ 19 โดยทั้งสองได้สรุปว่าการประเมินคุณค่าของโบราณสถานนั้นไม่ได้อยู่ที่รูปแบบของโบราณสถานแต่เพียงอย่างเดียวแต่ต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วยดังนี้

- ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นความเก่าแก่ของโบราณสถาน

¹⁷ Pickard, Robert M, *Conservation of Historic Building* (London: Butterworth & Co.Ltd., 1989), p.291.

¹⁸ สมชาติ จึงสิริอารักษ์, "หลักการและแนวความคิดสากลในการอนุรักษ์โบราณสถาน," ใน *วัสดุและวิธีการใหม่ในการอนุรักษ์โบราณสถานหินทราย การประยุกต์วิทยาศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน* (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ), หน้า 38.

- ศิลปะ ที่ต้องดูงดงามมีองค์ประกอบ สัดส่วน และมีชีวิต
- ปัญญาชน หรือศิลปินเรียกร้องต้องการให้มีการอนุรักษ์

Dobby¹⁹ (1976) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของงานสถาปัตยกรรมเพื่อการอนุรักษ์ไว้ดังนี้

- 1).งานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าดีเด่นทางศิลปะ
- 2).งานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในศาสตร์แห่งสถาปัตยกรรม สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบที่แตกต่างจากที่เคยมีอยู่
- 3).งานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม เป็นส่วนเชื่อมโยง หรือตัวอย่างของการพัฒนาทางด้านเทคนิควิทยา
- 4).งานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชาติ เป็นอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมหรือยุคสมัยในประวัติศาสตร์
- 5).งานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญของบ้านเมือง
- 6).งานสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อแสดงความต่อเนื่องของพื้นที่และชุมชน
- 7).งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภูมิภาคหรือชุมชนนั้น ๆ สะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของชุมชน และแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนนั้น
- 8).งานสถาปัตยกรรมที่มีส่วนสนับสนุนภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมบริเวณพื้นที่โบราณสถานหรืออยู่ใกล้เคียงกับอาคารที่มีความสำคัญมาก ๆ

Antony J. Catanese²⁰ (1979) ได้เสนอเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าของโบราณสถานไว้ดังนี้

- 1).มีความงามหรือมีความสุนทรีย์ภาพ (aesthetic)
 - 2).เป็นตัวแทนและแบบฉบับของยุคสมัย (representative and typical)
 - 3).เป็นสิ่งที่หาได้ยาก เหลือเพียงชิ้นเดียวหรือเป็นชิ้นสุดท้าย (scarcity)
 - 4).เป็นสิ่งที่มืบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ (historical roles)
 - 5).เป็นเกราะกำบังพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ (protection of adjacent historic area)
 - 6).มีความเป็นที่สุด ซึ่งอาจจะไม่มีคุณค่าทางความงาม แต่มีความเป็นที่สุด (superlative)
- เช่น ใหญ่ที่สุด เก่าที่สุด เป็นต้น

Sir Bernard Feilden²¹(1996) นักวิชาการและนักปฏิบัติทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ชาวอังกฤษ ได้สรุป หลักการในการพิจารณาคุณค่าของโบราณสถานไว้ 3 ด้านคือ

¹⁹ Alan Dobby, *Conservation and planning* (London: Hutchinson, 1978), pp.33 – 34.

²⁰ Antony J. Catanese and James C. Snyder, *Introduction to urban planning*, pp.309 – 313.

คุณค่าทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (emotional values) คุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural values) คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย (use values) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1).คุณค่าทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (emotional values) ประกอบด้วย

- ความน่าอัศจรรย์ (wonder)
- ความเป็นเอกลักษณ์ (identity)
- ความต่อเนื่อง (continuity)
- ความเป็นจิตวิญญาณและสัญลักษณ์หรือตัวแทนของยุคสมัย (spiritual and symbolic)

2).คุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural values) ประกอบด้วย

- เป็นบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (documentary)
- ความเป็นมา (historic)
- มีคุณค่าทางด้านโบราณคดี ความมีอายุเก่าแก่ และเป็นสิ่งที่หายาก (archaeological, age and scarcity)
- มีความงามทางศิลปะ และเป็นตัวแทนของยุคสมัย (aesthetic and symbolic)
- มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม (architectural)
- มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเมือง ภูมิทัศน์และระบบนิเวศ (townscape, landscape and ecological)
- มีคุณค่าทางด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ (technological and scientific)

3).คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย (use values) ประกอบด้วย

- เป็นสิ่งที่ยังคงมีประโยชน์ใช้สอย (functional)
- มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ (economic)
- มีคุณค่าทางด้านสังคม (social)
- มีคุณค่าทางการเมืองและจริยธรรม (political and ethnic)

Nahoum Cohen²² (1998) ได้ให้หลักการในการพิจารณาคุณค่าของโบราณสถานหรือ การพิจารณาพื้นที่ที่ควรทำการอนุรักษ์โดยให้คำนึงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ซึ่งจะประกอบไปด้วย 2 ส่วนที่สำคัญคือ

- คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ในแง่ความงาม ความพึงพอใจของคน
- คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ในแง่ความเป็นมา การเป็นตัวแทนของยุคสมัยและวัฒนธรรม

²¹ Bernard M. Feilden, *Conservation of historic building*, 4th ed. (Great Britain: Butterworth-Heinemann, 1996)

²² Nahoum Cohen, *Urban Conservation* (Cambridge, Ma.:The MIT Press, 1998)

Alois Riegl²³ (2002) นักอนุรักษ์ชาวออสเตรีย ได้แบ่งหลักการในการพิจารณาคุณค่าของโบราณสถานออกเป็น 2 กลุ่ม ซึ่งต่อมาก็คือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ของประเทศออสเตรีย ได้แก่

- 1).คุณค่าในอดีตหรือเป็นอนุสรณ์สถาน (memorial values) ประกอบด้วย
 - มีคุณค่าทางด้านความมีอายุเก่าแก่ (age value)
 - มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือความเป็นมา (historical value)
 - มีคุณค่าเพื่อจุดมุ่งหมายในการเป็นอนุสรณ์ของอดีต (intended memorial value)
- 2).คุณค่าในปัจจุบัน (present-day values) ประกอบด้วย
 - มีคุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย (use value)
 - มีคุณค่าทางด้านงานศิลปะ (art value)
 - มีคุณค่าทางด้านความแปลกใหม่ ไม่เหมือนใคร (newness value)
 - มีคุณค่าในแง่ของความสัมพันธ์เกี่ยวกับงานศิลปะ (relative art value)

2.2.3 ระดับของการอนุรักษ์

การอนุรักษ์โครงสร้างอาคารประวัติศาสตร์มีหลายระดับทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพทางกายภาพและสาเหตุความเสื่อมโทรมของโครงสร้างอาคาร โบราณสถาน ตลอดจนสภาพแวดล้อมบริเวณอาคารประวัติศาสตร์และโบราณสถานทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยในการเลือกระดับของการอนุรักษ์จะต้องนำมาพิจารณาองค์ประกอบเหล่านี้เป็นกรณี ๆ ไป ซึ่งระดับของการอนุรักษ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ระดับคือ²⁴

1).การป้องกันการทรุดโทรมหรือการอนุรักษ์โดยทางอ้อม (Prevention of Deterioration or Indirect Conservation) คือ การควบคุมสภาพแวดล้อมหรือการป้องกันสาเหตุของความเสื่อมโทรม ของโบราณสถานและองค์ประกอบของเมืองประวัติศาสตร์ โดยมีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการควบคุมความชื้นของตัวอาคารและโบราณสถาน อุณหภูมิและแสง ตลอดจนการป้องกันอัคคีภัย การโจรกรรม และมีการดูแลรักษา การทำความสะอาดที่ดี รวมไปถึงการลดอันตรายอันเนื่องมาจากการสั่นสะเทือนของการจราจร และการควบคุมการทรุดตัวของดิน

2).การสงวนรักษา (Preservation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อการรักษาสภาพวัตถุให้คงสภาพที่เป็นอยู่ การซ่อมแซมจะกระทำเมื่อมีความจำเป็นในการป้องกันการทรุดโทรมหรือพังทลายของโครงสร้างอาคารที่จะเกิดขึ้นในทุกรูปแบบ ทั้งจากสารเคมี แมลง สัตว์และจุลินทรีย์

²³ Jukka Jokilehto, *A History of architectural Conservation*, p.216.

²⁴ Bernard M. Feilden, *Conservation of historic building*, pp.8-12.

3).การเสริมความมั่นคงหรือการอนุรักษ์โดยตรง(Consolidation or Direct Conservation) เป็นการเสริมความมั่นคงให้แก่โครงสร้างของอาคารหรือโบราณสถาน โดยการเพิ่มหรือใส่วัสดุเชื่อมประสานบริเวณโครงสร้างของสิ่งที่ต้องการอนุรักษ์ เพื่อให้โครงสร้างของอาคารหรือโบราณสถานสามารถอยู่คงทนสืบต่อไป โดยอาคารประวัติศาสตร์หรือโบราณสถานที่มีโครงสร้างทรวดโถมหรือใกล้พังทลาย การเสริมความมั่นคงบริเวณโครงสร้างของอาคารหรือโบราณสถาน จะคำนึงถึงการรักษาระบบและรูปทรงของโครงสร้างเดิม โดยจะต้องไม่มีการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใด ๆ การใช้ความชำนาญ และวัสดุดั้งเดิมของอาคารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

4).การบูรณะ (Restoration) เป็นการมีส่วนร่วมรายละเอียดและลักษณะของวัตถุให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยในการบูรณะจะต้องคำนึงถึงการใส่วัสดุ การออกแบบดั้งเดิม ตลอดจนหลักฐานทางโบราณคดี นอกจากนั้นการเปลี่ยนชิ้นส่วนที่ผุพังหรือสูญหายไปให้กลับคืนสู่สภาพเดิมจะต้องก่อให้เกิดความกลมกลืนกับโครงสร้างทั้งหมด แต่จะต้องสามารถเห็นความแตกต่างจากของเดิม

5).การฟื้นฟูสภาพ (Rehabilitation) เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการเก็บรักษาอาคาร โดยการนำเอาอาคารประวัติศาสตร์มาใช้งานใหม่หรือทำให้ทันสมัยขึ้น โดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะภายนอก แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารเดิม ซึ่งมักจะเป็นหนทางเดียวที่คุณค่าทางประวัติศาสตร์และสุนทรียภาพ จะถูกรักษาได้อย่างมีประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

6).การสร้างชิ้นส่วนใหม่ (Reproduction) เป็นการสร้างชิ้นส่วนขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนชิ้นส่วนที่สูญหายหรือเสื่อมโทรมไป นอกจากนั้นการสร้างชิ้นส่วนขึ้นมาใหม่ยังใช้ในกรณีที่ชิ้นส่วนนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ถ้าถูกทำลายไม่สามารถเอากลับคืนมาได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างชิ้นส่วนขึ้นมาใหม่แทนที่ของเดิมเพื่อเป็นการรักษารูปแบบของสถานที่หรืออาคารนั้น ๆ เอาไว้

7).การสร้างชิ้นใหม่ (Reconstruction) เป็นการสร้างอาคารประวัติศาสตร์หรือเมืองเก่าขึ้นมาใหม่โดยใช้วัสดุใหม่ เนื่องจากของเดิมถูกทำลายไปหมด โดยการสร้างชิ้นใหม่จะต้องตั้งอยู่บนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้

นอกจากนั้น Comillo Boito²⁵ ซึ่งเป็นนักทฤษฎีการอนุรักษ์ชาวอิตาลี ได้เสนอหลักการปฏิสังขรณ์ไว้ 4 ข้อดังต่อไปนี้

²⁵ นิคม มูลิกะคามะ และธาดา สุทธิธรรม, "ประวัติของแนวคิดและวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมตามแนวคิดปัจจุบัน," ศิลปากรปีที่ 34 ฉบับที่ 6, 2534.

1). โบราณสถานนั้น นอกจากจะมีคุณค่าสำหรับการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมแล้วยังเป็นหลักฐานที่ใช้แสดงประวัติศาสตร์ของประชาชนและของประเทศชาติ จึงควรได้รับความเคารพ การกระทำที่มีผลทำให้โบราณสถานเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งผิด

2). โบราณสถานสมควรได้รับการเสริมสร้างความแข็งแรงมากกว่าการซ่อมแซมและการซ่อมแซมก็ควรกระทำมากกว่าการปฏิสังขรณ์ การเพิ่มเติมส่วนประกอบที่เป็นของใหม่ควรหลีกเลี่ยง

3). ถ้าจำเป็นต้องต่อเติม เพื่อความแข็งแรงของอาคาร หรือสาเหตุอื่น การกระทำนั้นต้องมีข้อมูลเพียงพอ ลักษณะและวัสดุที่ใช้เป็นส่วนต่อเติมควรแตกต่างจากเดิม

4). ส่วนต่อเติมที่เกิดขึ้นตามเวลาที่ผ่านไปในหลายสมัยถือเป็นส่วนโบราณสถานที่ควรรักษาไว้ ยกเว้นเป็นการปกปิดหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคารนั้น

2.2.4 หลักการในการอนุรักษ์

Roy Worskett²⁶ (1969) ได้กล่าวถึงเป้าหมายและหลักการของการอนุรักษ์ไว้ที่น่าสนใจว่า การอนุรักษ์กับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปควบคู่กัน เราไม่สามารถที่จะปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่าง ๆ ได้ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพไปด้วย และหากการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้ว เราจะต้องผสมผสานระหว่างการเปลี่ยนแปลงใหม่กับโครงสร้างเก่าของเมือง เพราะโดยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจเราไม่อาจสร้างเมืองใหม่ทั้งเมืองได้ เราจะต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ที่ไม่ทำลายคุณค่าของอาคารเก่า ตลอดจนเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ที่ต้องการอนุรักษ์ไว้ นอกจากนั้นการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมด้วย กล่าวคือ การอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงดัดแปลงอาคารขึ้นเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน และให้มีความต่อเนื่องกับอดีตแล้ว การอนุรักษ์จะต้องมองถึงการรักษาสภาพแวดล้อม ความมีชีวิตชีวาของเมือง เพื่อเป็นการปลุกอดีตของเมืองให้ตื่นขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่ง Robert McNulty (1985) เห็นว่า การทำลายความหวังแห่งวัฒนธรรมโดยความก้าวหน้าเป็นความจริงที่เกิดขึ้น การสงวนวัฒนธรรมเป็นงานสำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาและความเจริญทางเทคโนโลยี การเปิด วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนากการท่องเที่ยว ก็เท่ากับเป็นการเริ่มกระบวนการแตกสลายทางวัฒนธรรม²⁷

²⁶ Roy Worskett, *The Character of town: An Approach to conservation*, pp.42 – 56.

²⁷ Robert McNulty, "Cultural Tourism: New Opportunities of Wedding Conservation Economic development," in *Conservation and Tourism* (London: Heritage trust, 1985), p.37.

Middleton²⁸ (1972) ได้รายงานการสัมมนาเกี่ยวกับ Civic Trust ที่ Royal Festival Hall กล่าวว่า เซฟเฟิร์ด (Peter Shepheard) ได้ให้หลักการเพื่อการอนุรักษ์ไว้ว่า

- 1). เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีใหม่ ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น
- 2). เพื่ออนุรักษ์อาคาร กลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง
- 3). เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ ๆ ให้กับอาคาร
- 4). จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจแล้วว่าที่นั้น ๆ มีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย

5). จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย

โดยจากการประชุมใน French Proposal to Amend the Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monument and Sites เมื่อเดือนมิถุนายน 2521 คณะผู้แทนจากฝรั่งเศส ได้เสนอหลักการในการอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้²⁹

1). เป้าหมายของการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ คือ การคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต ความเป็นหนึ่งเดียว และความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ อันมีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม และสื่อให้เห็นโครงสร้างทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในอดีต

2). ในการดำเนินการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ จะต้องให้ความสนใจต่อสิทธิของประชาชนในพื้นที่

3). การปรับปรุงหรือฟื้นฟูเมืองหรือชุมชนโบราณ และการดัดแปลงให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน จะต้องได้รับการวางแผนและดำเนินการ โดยให้ความเคารพต่อเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และคุณค่าของที่ตั้งและสถาปัตยกรรม ความงามและความสมดุลของสังคมที่มีอยู่เดิม

4). การอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณควรประสานเข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาค หรือท้องถิ่น โดยในแผนดังกล่าวจะต้องถือการอนุรักษ์เป็นส่วนสำคัญและเร่งด่วน เนื่องจากเอกลักษณ์และโครงสร้างเฉพาะตัวของเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณนั้น เป็นสิ่งที่จะหาของใหม่มาทดแทนไม่ได้

²⁸ Middleton Michale, "Conservation in action," in *A Progress Report on What is Being Done in Britain's Conservation Area*, Based on Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall (London: Civic Trust, 1972), p 8.

²⁹ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย (กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยารักษ์จำกัด, 2541), หน้า 6-11.

นิจ หนีญชีระนันท์³⁰ (2534) ได้เสนอหลักการในการอนุรักษ์ไว้ว่า อนุสรณ์และสถาน คือ อาคารสถานที่และบริเวณที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเป็นไปโดยธรรมชาติและคุณค่าในด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ ถือว่าเป็นเกียรติและมรดกของชาติและของโลก การอนุรักษ์แผนใหม่จะไม่อนุรักษ์อย่างที่เรียกว่า “รักษาไว้ในตู้กระจก” แต่ต้องให้อาคาร สถานที่ บริเวณเช่นว่านั้น ผสมผสานกลมกลืนไปกับชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในสังคมปัจจุบัน ซึ่ง นักอนุรักษ์ถือเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการฟื้นอดีตให้กลับมารับใช้และเป็นประโยชน์แก่ชีวิตในสังคม ปัจจุบัน

นอกจากนั้นการทำลายสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการทำลายเศรษฐกิจของเมืองเท่านั้น ยังเป็นการทำลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ และความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรีของประเทศและคน ในประเทศอีกด้วย³¹ และการยอมรับในข้อที่ว่า มรดกด้านอารยธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมอันล้ำค่า ของโลก ซึ่งมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต่างเป็นเจ้าของและปกป้องรักษา ฉะนั้นเราทุกคนต้องมีหน้าที่ คุ่มครองป้องกันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้รอดพ้นจากอันตรายร้ายแรงนานับประการซึ่งได้แก่ การ พังทลายอันเกิดขึ้นจากการละเลยไม่เอาใจใส่ หรือมลพิษในอากาศหรือสาเหตุอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะการพิจารณาอย่างรอบคอบในเรื่องการรื้อทำลาย (Demolition) เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น เมื่อมีการพัฒนาแผนใหม่³²

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

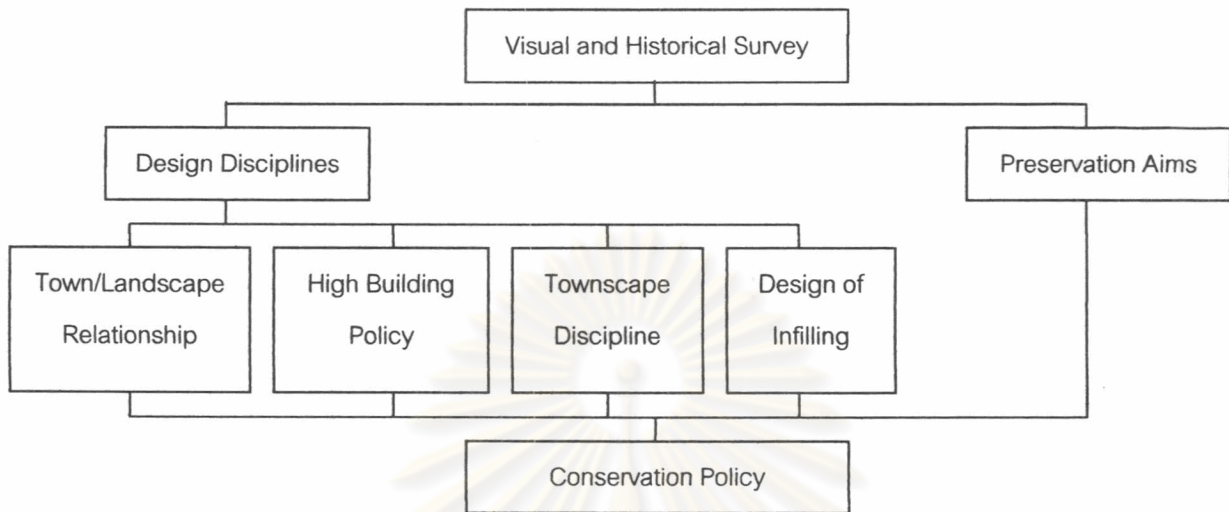
³⁰ นิจ หนีญชีระนันท์, ภูมิหมายถึงแวดล้อม. เอกสารการสนทนาภูมิหมายถึงแวดล้อม (กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2534), หน้า 309.

³¹ Middleton Michale, "Conservation in action," in *A Progress Report on What is Being Done in Britain's Conservation Area, Based on Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall*, p.35.

³² Sandys Ducan, *Tourism and Heritage Conservation* (PATA Conference Bangkok: November, 1973), pp. 4-7.

2.2.5 แนวความคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง

แนวทางที่กำหนดสำหรับการพัฒนาการใช้พื้นที่ที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของเมือง ดังต่อไปนี้³³

ที่มา: Worskett, R. *The Character of town: An Approach to conservation*. London: The Architectural Press, 1969.P.73

1). ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์เมือง (Town / Landscape Relationship) ภูมิทัศน์เมืองเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองได้ โดยเรามักจะเข้าใจว่าขนาดของเมือง จำนวนประชากร รูปแบบของอาคาร ลักษณะของภูมิประเทศและขอบเขตของเมืองเป็นส่วนที่ช่วยกำหนดให้เมืองแต่ละเมืองมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งขนาดของเมืองเป็นองค์ประกอบหลักที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของเมือง ๆ หนึ่งเพราะในการเปลี่ยนแปลงของเมืองหนึ่งเมืองใด นับตั้งแต่การเป็นหมู่บ้านพัฒนาไปสู่ความเป็นเมืองจะดำเนินต่อเนื่องอยู่บนลักษณะภูมิทัศน์เฉพาะของเมืองนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่ใช้บ่งบอกได้ถึงประวัติศาสตร์ของเมืองและพื้นที่ต่อเนื่อง เหตุผลในทางภูมิศาสตร์ในการตั้งเมือง ขอบเขตและคุณค่าทางโบราณคดีของเมือง รวมไปถึงการสะท้อนออกมาทางทัศนียภาพของเมืองในระดับต่าง ๆ ที่เรามองเห็น ความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการจดจำในมโนภาพของเมืองนั้น ๆ

2). กำหนดนโยบายในเรื่องความสูง (High Building Policy) โดยมีการคำนึงถึงเส้นของฟ้าเดิมของเมือง (Skylines) รวมไปถึงจุดรวมสายตา (Focal Point) และทัศนียภาพระหว่างอาคาร และทัศนียภาพโดยรวมของเมืองอีกด้วย ทั้งนี้อาจใช้มาตรการเกี่ยวกับอาคารสูงมาใช้ในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง ซึ่งสามารถทำได้สองระดับด้วยกัน คือ

³³ Roy Worskett, *The Character of town: An Approach to conservation*, pp.73 – 224.

- การสร้างอาคารสูงขึ้นใหม่ จะต้องคำนึงถึงเส้นขอบฟ้าเดิมของเมือง
- การป้องกันทิวทัศน์ภายในเมือง มุ่งให้ความสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการสร้างเกณฑ์ในการควบคุมขนาดของอาคาร และเส้นขอบฟ้าของเมือง

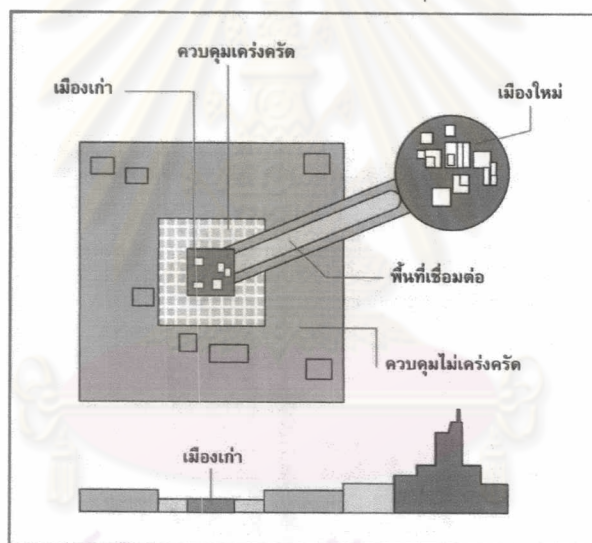
ในย่านที่ชุมชนมีอาคารสูงที่เป็นสัญลักษณ์ของเมือง เช่น เจดีย์ การสร้างอาคารขึ้นใหม่หรือการออกแบบอาคารต้องรับกับเส้นขอบฟ้าเดิมของอาคารที่มีคุณค่า นั้น คือ จะต้องไม่สร้างข่มทั้งขนาดและรูปทรงของอาคารเดิม หรือสร้างให้มีเส้นขอบฟ้าคล้ายคลึงกัน

3). กำหนดแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์เมือง (Townscape Discipline) ในเมืองแต่ละเมืองจะมีเอกลักษณ์ในการวางผัง การตัดถนน การจัดที่โล่ง (Open Space) การจัดที่ว่างระหว่างอาคาร บางเมืองอาจมีกำแพงเมืองหรือประตูเมืองเก่าที่เป็นลักษณะพิเศษของเมือง แนวทางในการออกแบบหรือพัฒนาภูมิทัศน์เมืองจะต้องมีการปรับเปลี่ยนจะต้องให้เกิดความเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของเมือง ทั้งการพัฒนาและการนำเมืองกลับมาสู่วิถีชีวิตปัจจุบันของประชาชนเมืองโดยยังคงไว้ซึ่งความมีชีวิตชีวาและความเป็นเอกลักษณ์ของย่านนั้น ๆ ในการปรับปรุงแก้ไข ภูมิทัศน์จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ ตลอดจนจะคำนึงถึงลักษณะกายภาพและคุณภาพมุมมองของเมือง (Visual Quality) เพื่อให้เกิดความรู้สึกสัมพันธ์กับโครงสร้างเดิมของเมืองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

4). กำหนดแนวทางและนโยบายในการออกแบบลักษณะทางกายภาพของอาคาร ที่จะสร้างขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับย่าน (Design of Infilling) ผลกระทบของการอนุรักษ์หรือการกำหนดเขตในการอนุรักษ์ ไม่ได้ครอบคลุมเพียงแค่การวางแผนหรือเป็นเพียงนโยบายที่จะอนุรักษ์แต่แนวโน้มมักจะให้ความสำคัญกับการนำอาคารต่าง ๆ กลับมาใช้ใหม่ในวิถีชีวิตปัจจุบันของประชาชนเมืองมากขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่ออาคาร กลุ่มอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ จากการพัฒนาพื้นที่และกลุ่มอาคารสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นใหม่โดยในการออกแบบลักษณะทางกายภาพของอาคารจะต้องไม่ไปทำลายระบบถนนโบราณหรืออาคารประวัติศาสตร์ การสร้างอาคารใด ๆ จะต้องให้เกิดความกลมกลืนกับอาคารเก่าที่ปรากฏอยู่แล้วภายในย่านนั้น ๆ สิ่งสำคัญที่สุดในการสร้างอาคารขึ้นใหม่ คือ จะต้องสร้างให้กลมกลืนหรือเป็นแบบแผนเดียวกันกับกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์ นอกจากนั้นการสร้างอาคารขึ้นใหม่จะต้องพยายามรักษาเส้นขอบฟ้าเดิมของเมือง (Skylines) และด้านหน้าของอาคาร (facade) ให้อยู่ในรูปแบบและยุคสมัยเดียวกันกับอาคารเก่า (Same Style, Same Period) อีกด้วย

นอกจากนั้น Haryadi³⁴ (1994) กล่าวว่า มี 2 วิธีการที่จะนำไปสู่กระบวนการในการอนุรักษ์คือ ด้านสังคม-วัฒนธรรม และกายภาพ ซึ่งทั้ง 2 ด้านนี้ถือว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมาก ทั้งนี้เพราะการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม-วัฒนธรรม จะสะท้อนถึงความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงด้านที่ตั้งทางกายภาพโดยอัตโนมัติ ซึ่งวิธีการพัฒนาเมืองที่ยังคงไว้ซึ่งการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญไว้ โดย Haryadi เสนอว่าควรใช้วิธีการสืบต่อการเปลี่ยนแปลง (Continuity of Chang) ทั้งนี้เพราะการพัฒนานั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย เพียงแต่จะต้องระวังการพัฒนาที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วเกินไปและไม่มีการควบคุม ซึ่งอาจจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ซึ่งความคิดนี้ตรงกับแนวคิดของ Rapoport³⁵ ที่ว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แต่ก้าวของการพัฒนานั้นควรจะมีอยู่ในสังคมอย่างพอเหมาะ ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม

แนวคิดในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์³⁶

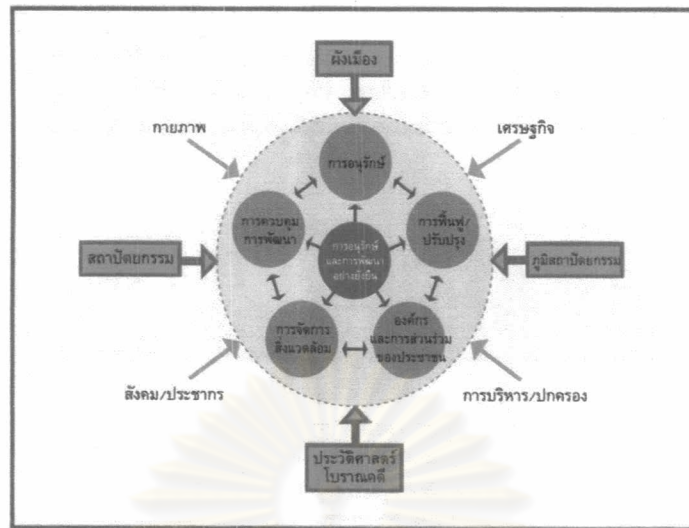
ที่มา: นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, สำนักงาน. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคุ้มครองมรดกไทย, 2541, หน้า 19.

³⁴ Haryadi, "Conservation of Cultural Settings: The Case of Yogyakarta's Inner City Kampung," in *Cultural Identity and Urban Change in Southeast Asia: Interpretative Essays*. Edited by Marc Askew and William S. Logan (Geelong: Deakin University Press, 1994), pp.209 – 225.

³⁵ Amos Rapoport, *Human Aspect Urban Form* (Oxford : Pergamon Press, 1977)

³⁶ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, *การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม*, หน้า 19.

แนวคิดในการวางแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่า³⁷

ที่มา: นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, สำนักงาน. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคุ้มครองมรดกไทย, 2541, หน้า 20.

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวความคิดที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เข้ามามีส่วนอย่างมากในการอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน ก็คือ แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลของการใช้ประโยชน์ทรัพยากร และการอนุรักษ์เพื่อประโยชน์สูงสุดในระยะยาว เมืองหรือชุมชนโบราณถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษหรือผู้คนในอดีตได้สร้างสรรค์ไว้และส่งผ่านมาจนถึงคนในรุ่นปัจจุบัน ซึ่งจะต้องรู้จักใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และมีหน้าที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาอย่างเหมาะสม เพื่อส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมนี้ไปยังลูกหลานหรือผู้คนในรุ่นต่อไปในอนาคตด้วย³⁸ โดยแนวความคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ เป็นแนวความคิดที่สืบเนื่องมาจากการอนุรักษ์ โดยที่การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะหมายถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์สิ่งที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนาน³⁹

³⁷ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, หน้า 20.

³⁸ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพินาย, หน้า 6-11.

³⁹ วราพร ศรีสุพรรณ, แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2534), หน้า 52.

2.4 กรณีตัวอย่างการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์

2.4.1 ตัวอย่างการศึกษาโครงการการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพินาย⁴⁰

การศึกษาโครงการการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพินาย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริเวณเมืองเก่าพินาย ได้รับการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในแนวทางพัฒนาเมืองพินายให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาเพื่อจัดทำแผนการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพินายมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

- 1). การศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ในเรื่องต่าง ๆ คือ
 - พื้นที่ที่เป็นเมืองโบราณพินาย ตลอดจนแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญ
 - แผน / โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - ประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 - สภาพสังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ
 - การใช้ที่ดินและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
 - ผลกระทบต่อพื้นที่โครงการ อันเนื่องมาจากการใช้ที่ดินและการลงทุนในการพัฒนาเมือง
 - สภาพการบูรณการทำลายแหล่งศิลปกรรม

- 2). ศึกษามาตรการด้านกฎหมาย และมาตรการด้านการบริหารการจัดการ
- 3). ศึกษาแผนการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการเผยแพร่เรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- 4). ศึกษาแนวทางการพัฒนาองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

เมืองพินายเป็นเมืองโบราณที่มีโบราณสถานที่สำคัญต่าง ๆ มากมาย อาทิ ปราสาทหินพินาย เมรุพรหมทัต ประตูเมือง กำแพงเมืองและคูเมือง กุฏิฤาษี หรือ อโรคยาศาล และท่านางสระผม ซึ่งปัจจุบันเมืองเก่าพินายมีฐานะเป็นศูนย์กลางระดับอำเภอ โดยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอพินาย จังหวัดนครราชสีมา และมีรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับสุขาภิบาล ปัจจุบันในเขตเมืองพินายมีสภาพเป็นชุมชนค่อนข้างหนาแน่น โดยเฉพาะที่อยู่อาศัย และร้านค้า ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมของเมืองพินาย อาทิ ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาทางด้านทัศนียภาพ ปัญหาการบูรณการทำลายโบราณสถาน

⁴⁰ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพินาย, 2541

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองเก่าพิมายสามารถกำหนดเป็นแผนหลักในการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมืองเก่าพิมายได้ดังนี้

1). แผนหลักการอนุรักษ์องค์ประกอบและโครงสร้างทางกายภาพของเมืองเก่าพิมาย โดยการ

- กำหนดพื้นที่เสนอแนะให้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเพิ่มเติมจากเดิม
- เสนอพื้นที่ที่สมควรให้มีการดำเนินการด้านโบราณคดี นอกเหนือจากการขึ้นทะเบียน

โบราณสถานที่เสนอแนะ

2). แผนหลักการควบคุมสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยการ

- กำหนดเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าพิมายและพื้นที่โดยรอบ
- การควบคุมทางด้านผังเมือง

• การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมความหนาแน่นของประชากร และความเข้มของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนควบคุมการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมให้สอดคล้องกับองค์ประกอบและโครงสร้างของเมืองประวัติศาสตร์

• การจัดระบบการสัญจรและการจราจร มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปริมาณการจราจรที่วิ่งผ่านเข้ามาในตัวเมือง โดยเฉพาะในพื้นที่โบราณสถาน

- การอนุรักษ์ระบบถนนที่มีอยู่ในปัจจุบัน

- การควบคุมทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม จะประกอบด้วยมาตรการต่าง ๆ คือ

- การควบคุมแนวเส้นขอบฟ้าและความสูงของอาคาร
- การควบคุมแนวมองสู่โบราณสถาน
- การควบคุมระยะร่นของอาคารจากโบราณสถาน

- การควบคุมทางด้านสถาปัตยกรรม จะมุ่งเน้นเฉพาะในเขตพื้นที่อนุรักษ์โดยพิจารณาจากประเภทของอาคารและกิจกรรมการใช้อาคารเป็นหลัก เนื่องจากอาคารเหล่านี้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน มาตรการในการอนุรักษ์อาคารแต่ละประเภทจะพิจารณาทั้งในระดับอาคาร การวางกลุ่มอาคาร ตลอดจนสภาพแวดล้อมตามลำดับเพื่อให้เกิดความกลมกลืนต่อเนื่องในบรรยากาศและภาพรวมของสภาพแวดล้อมชุมชน

3). แผนหลักการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างองค์ประกอบและโครงสร้างของเมืองโบราณให้มีความเด่นชัดมากขึ้น อันจะเป็นการเพิ่มพูนคุณค่าความสำคัญให้แก่เมืองเก่าพิมาย

4). แผนหลักประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเมืองเก่าพิมาย

- การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่น
- การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้แก่หน่วยงานรัฐ

- การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
- การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้ในระดับนานาชาติ

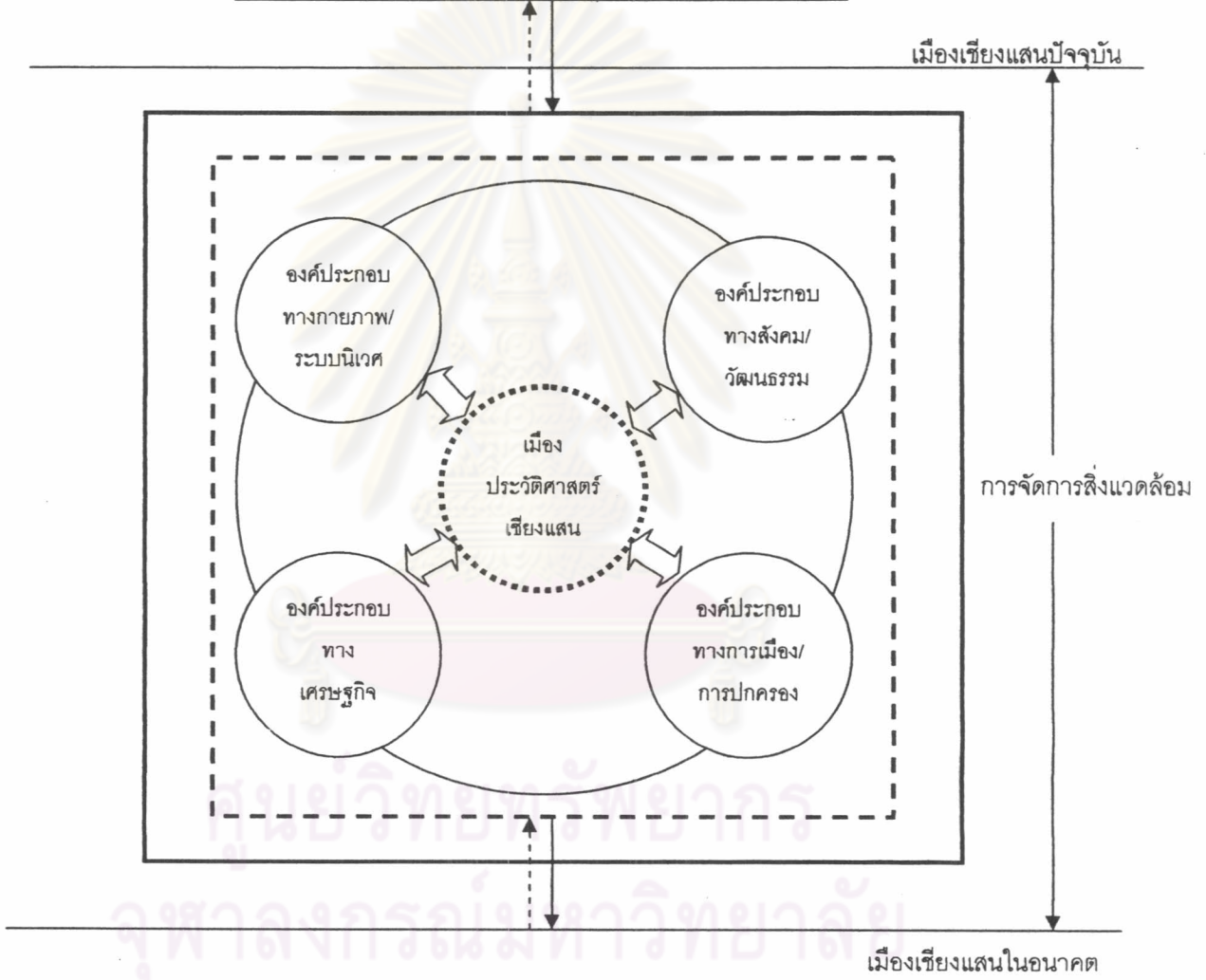
2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากแนวความคิดและหลักการที่ได้จากการศึกษามาข้างต้น ได้นำแนวความคิดในการอนุรักษ์เมืองและแนวความคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาดังแสดงในแผนภูมิ 2.1 ซึ่งแสดงโครงสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับเมืองเชียงใหม่ โดยในการศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาถึงนโยบาย แผนงาน และโครงการพัฒนาขององค์กรบริหารส่วนภูมิภาค ส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการลงทุน ร่วมกับองค์กรประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญที่จะสนับสนุนให้การอนุรักษ์เมืองเก่าเชียงใหม่เป็นไปอย่างเหมาะสม และเกิดการพัฒนายั่งยืน ซึ่งได้แก่ องค์กรประกอบทางกายภาพ/ระบบนิเวศเมือง องค์กรประกอบทางเศรษฐกิจ องค์กรประกอบทางสังคม และองค์กรประกอบการเมือง/การปกครอง โดยที่องค์กรประกอบทั้งสามด้านจะต้องมีความสอดคล้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานและองค์กรประกอบของเมืองโบราณ ขณะเดียวกันก็ต้องสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความสมดุลและก่อให้เกิดการพัฒนายั่งยืนต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นโยบาย แผนงาน และโครงการพัฒนาขององค์กรบริหารส่วนภูมิภาค ส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น

- การพัฒนาเส้นทางคมนาคม
- การพัฒนาแหล่งน้ำ เช่น การชลประทาน ประตุน้ำ
- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
- การส่งเสริมการลงทุน เช่น การค้าชายแดน
- การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- การอนุรักษ์และการดำเนินการทางด้านโบราณคดี, ฯลฯ

ปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเมือง
 อนุรักษ์/ปรับปรุงสภาพแวดล้อม
 ควบคุม/กำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองในอนาคตอย่างเหมาะสม

แผนภูมิ 2.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา